

REPRESSIÓ DEL BANDOLERISME VALENCIÀ (S. XVI-XVII)

PAU MIQUEL SALES BARRAGAN

LA POBLA DE FARNALS, L'HORTA NORD

Resum: EN AQUEST ARTICLE TRACTAREM LA REPRESSIÓ DEL BANDOLERISME VALENCIÀ AL SEGLE XVI I XVII. FAREM UN BREU RECORREGUT PELS DIFERENTS MÈTODES UTILITZATS, LA REPRESSIÓ PER PART DE LA CORONA I LES POSSIBLES SOLUCIONS AL FENOMEN QUE DONEN ELS AUTORS.

El bandolerisme, en el segle XVI i XVII, va ser un fenomen que va causar una gran inestabilitat social arran de tot el País Valencià. Aquest fenomen va intentar ser contrarestat per tots els virreis valencians. Els virreis van protagonitzar grans esforços per acabar amb aquests bandolers. Quins mètodes van utilitzar?

La repressió es fonamentava sobre mètodes jurídics i altres no legals. Aquesta era organitzada pel virrei, comptava amb tots els oficials del regne –en la pràctica, bàsicament, amb la guàrdia personal. Els encarregats per a organitzar els batallons, per a perseguir els bandits, eren els justícies locals. Aquests mètodes donaven molts pocs resultats, els bandolers fugien per les fronteres –Aragó, Catalunya i Castella-, i sols ajudava a que els bandolers abandonaren durant un temps el Regne però, després, tornaven a aparèixer. Aleshores, degut a les fugides per les fronteres, la col·laboració entre els regnes

era clau per acabar amb el fenomen. No obstant, aquesta col·laboració no es va donar amb suficient força. Davant els escassos resultats obtinguts, s'organitzaren comissions per investigar i perseguir els bandits. Aquestes comissions, organitzades pels virreis, no hi tingueren èxit: hi havia un silenci generalitzat per part de la població degut a que la població tenia uns vincles molt estrets amb els bandolers¹.

Altra mesura era posar preu als caps dels bandolers, mitjançant la crida. Hi trobem dos tipus de crida: les publicades posteriorment d'un delictes del qual no es tenia informació o les dirigides contra un colla. Així, es narraven els delictes comesos i oferien una recompensa en metàl·lic per a qui capturés el bandoler. Aquest mètode incloïa el indult de bandits processats. Ara bé, aquest mètode, igual que els citats anteriorment, no hi tingué molt d'èxit i induïa a les venjances –augmentava el clima de violència².

Davant la ineficàcia del sistema, els virreis es van veure obligats a utilitzar procediments no jurídics. El problema rau en el Consell d'Aragó, per portar a terme aquests procediments havien de rebre el seu vist-i-plau –el Consell d'Aragó es va mostrar en contra. Dins d'aquests procediments trobem l'ajust. Aquest consisteix en el compromís de que el bandoler formés part dels soldats reials i anés a servir fóra de la Península: el Regne quedava lliure de bandits. Ara bé, els bandolers, acabat els servei militar, solien tornar a la península. Altre mètode era "l'econòmica". Aquest consistia en l'embarcament de bandolers, receptadors i col·laboracionistes cap a les presons de la Monarquia. Malgrat la bona voluntat per tancar-los, els bandolers se solien escapar de les presons –les presons no eren molt vigilades per les autoritats reials³.

---

¹ García Martínez, Sebastià, *El País Valencià Modern. Societat, Política i cultura a l'Època dels Àustria*. Afers, 2006.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

A vegades, el govern va actuar sense un procés judicial amb actes de violència, però el més freqüent era el desterrament de gent poderosa –aquests tenien molts vincles amb els bandolers, estaven emparats per grans nobles, eclesiàstics, familiars del mateix virrei,...-. Degut a aquest clientelisme, molts jutges estaven vinculats amb els bandolers que jutjaven. A més, hem de fer referència a la mediació. L'església no hi va ser una gran medidora ja que també estava massa lligada als seus propis interessos per a servir de pont entre els bàndols. A més, les lluites entre frares, i entre la jerarquia eclesiàstica i secular, sobretot en època de Felip IV, va contribuir a aquest ambient d'instabilitat⁴.

Com veiem, tenen una gran importància els valiments. Principalment, els provinents dels grups estamentals més poderosos que són els que permeten una major pervivència de les actituds delictives i provoquen una major preocupació reial. Aquests no s'enfrontaven directament amb el poder reial, però esdevenen l'obstacle més poderós per a la consolidació d'una justícia reial. Així, els notables locals –com hem vist abans- són els més directes protectors de les quadrilles de bandolers. Dins d'aquestes quadrilles –apareixen en la propaganda oficial com les responsables de tota la instabilitat social- trobem membres dels grups privilegiats, normalment s'encarreguen del comandament directe. Com sabem, els mitjans dels virreis van ser inefectius. Una de les causes d'aquesta ineficàcia era la resistència, de les ciutats i les viles reials, a portar a terme les ordres dels virreis. A açò, hem d'afegir una falta de col·laboració dels senyors⁵.

Ja hem vist, a grans trets, les mesures utilitzades en l'època per acabar amb el bandolerisme. Aleshores, quina seria la solució –o solucions- per acabar amb aquest conflicte que causà una gran instabilitat social en l'època?

---

⁴ Casey, James, *Bandos y Bandidos en la Valencia moderna*.

⁵ Guia Marin, Lluís, *Rebels i marginats en el segle XVII valencià, en la Segona Germania*, Diputació de València, València 1994.

Primer hem de tindre present que hi hagué un vincle molt fort entre les bandositats i les quadrilles de bandolers. Aquestes relacions eren de suport mutu com de traïcions d'uns a altres. Aleshores, una possible solució al problema és la desarticulació de les bandositats. Amb la desarticulació d'aquestes, les quadrilles de bandolers estarien perdent el seu suport més important i aniran perdent força i desapareixent progressivament. També, per acabar amb el fenomen, una solució, seria la integració de les elits en la nova estructura de la Monarquia Hispànica. Així, amb la satisfacció dels interessos de les elits desapareixeria l'oposició a la política reial i el suport d'aquestes –com a cap de moltes quadrilles que eren- als bandolers. Així, el nou model polític i econòmic que s'està imposant està aconseguint la renúncia, per part de la noblesa, a determinades prerrogatives polítiques i militars –com la guerra feudal- que dificultava moltíssim a la Corona poder actuar contra les quadrilles⁶.

Altra possible solució, a llarg termini, seria l'ampliació de l'horitzó social de l'elit valenciana: matrimonis i casaments amb altres territoris⁷. Molts dels conflictes valencians, es devien a venjances entre famílies que s'heretaven d'avis a nets. Aleshores, amb aquests casaments, poc a poc, es podria anar acabant amb aquests conflictes que s'heretaven i mantenien aquest clima d'instabilitat entre les famílies.

Aleshores, per què La Corona no va poder acabar amb facilitat amb el bandolerisme que s'estenia arrel de tot el territori valencià?

Hi ha diferents interpretacions sobre el tema. Una causa podria ser que, prenent com a referència el cas del Quint Marqués de Guadalest, el govern no volia castigar els bàndols sinó limitar la seua extensió amb el desterrament durant una certa temporada (pau i treva). El problema a València no era la falta

---

⁶ Ibídem

⁷ Ibídem.

d'un govern fort que acabés amb el bandolerisme, sinó l'absència d'intermediaris entre el govern i els bandolers⁸.

Ara bé, Emilia Salvador Esteban planteja la hipòtesi que la continuació dels bàndols es deu a la permissivitat de la Corona davant d'aquests. Aquesta prefereix una elit no cohesionada, és a dir, tindre domesticats als poderosos i que es mantingueren en lluites entre ells que feren que hi no tingueren un gran poder. Aleshores, els mecanismes de control de la monarquia respecte als bàndols eren evitar la seua extensió –limitació ús d'armes, prohibició d'ajusts,..- i controlar la seua cúpula –paus i treves, desterraments,...-⁹.

Com hem vist, s'ha intentat donar una visió àmplia del fenomen. No obstant, tot i els avanços que s'ha produït en la investigació, hi ha unes grans possibilitats d'ampliar el seu estudi. El bandolerisme –i amb ell, la repressió del bandolerisme- ha passat a ser un fenomen central en la investigació. Un fenomen que abans havia sigut relegat a simple conflictes socials que la historiografia els havia etiquetat com a conflictes "sense importància".

Bibliografia:

Garcia Martínez, S. *El País Valencià Moderna. Societat, política i cultura a l'època dels Àustria*, Afers, 2006.

Guia Marín, L. *Rebels i marginats en el segle XVII valencià, en La Segona Germania*, Diputació de València, València 1994.

Casey, J. *Bandos y bandidos en la Valencia Moderna*, en Homenatge al Doctor Sebastià Garcia Martínez, València 1988.

---

⁸ Casey, James, *Bandos y...*

⁹ Emilia Salvador Esteban, *Bandos y fórmulas de la solidaridad. La instrumentalización de las rivalidades de los poderosos por la Corona*, en Congrés d'Història de la Corona D'Aragó, Barcelona-Lleida 2000.

Salvador Esteban, Emilia. *Bandos y fórmulas de la solidaridad. La instrumentalización de las rivalidades de los poderosos por la Corona*, en *Congrés d'Història de la Corona D'Aragó*, Barcelona-Lleida 2000.